

เครื่องเคสือบปั้นดินเผา ความงามที่สัมผัสได้ มากกว่าการมองเห็น

- Text by สุธิณี อินทนี อาจารย์ประจำแขนงวิชาศิลปะประยุกต์
- คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักใช้ความคิด และมีสติปัญญา ความคิดและสติปัญญาจะนำไปสู่การปฏิบัติ การสร้างสรรค์ ซึ่งในทางศิลปะแล้ว นั่นคือการที่ศิลปินจะมีการใช้ความรู้ร่วมกับประสบการณ์ผ่านทักษะฝีมือ กระบวนการทางความคิด ผ่านการกลั่นกรองด้วยจริยธรรมที่มีเฉพาะบุคคล ซึ่งมนุษย์แต่ละคนล้วนมีความแตกต่างในการใช้ความรู้ ในการสร้างสรรค์และพัฒนาการทางความคิด รู้จักการวางแผนที่ดีขึ้นตามลำดับ และมีมาตรฐานความดีความชั่ว และรู้จักแยกแยะว่าอะไรงาม อะไรน่าเกลียด ซึ่งทั้งหมดนี้นั้นล้วนเกิดจากการรู้จักการใช้เหตุผล ประมวลค่าของสรรพสิ่งต่างๆโดยอาศัยความมี

สุนทรีย์ทั้งสิ้น

ซึ่งในชีวิตประจำวันของเรามีโอกาสได้ใช้หรือพบเห็นเครื่องปั้นดินเผาอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็น แก้วกาแฟ ถ้วย ชาม แจกัน เคยรู้สึกบ้างหรือไม่ว่ายามใดที่ได้สัมผัสผลงานบางชิ้นแล้วเป็นสุขหรืออึ้งใจและถ้าเคยรู้สึกดังกล่าว แสดงว่าสิ่งเหล่านั้นมีคุณค่าต่อความรู้สึก คุณค่าที่ว่ามี บางท่านคิดว่าเกิดจากแหล่งที่มาโอกาสที่ได้รับหรือคิดเลยเถิดไปถึงผู้มอบให้ แต่บางท่านอาจจะบอกว่าเพราะคุณค่าความงามในตัวเองของสิ่งนั้นจึงทำให้เกิดความพึงพอใจ นั้นย่อมหมายถึงความซาบซึ้งในคุณค่าความงามได้เกิดขึ้นกับตัวท่านแล้ว

ภาพตัวอย่างชิ้นงานพอร์ซเลน (Porcelain)

ภาพตัวอย่างชิ้นงานเทอราคอตตา (Terracotta)

ภาพตัวอย่างชิ้นงานรากุ (Raku)

ความงามจากดิน (clay)

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าเครื่องปั้นดินเผาทั่วไปนั้น ต้องมีเนื้อดินเป็นหลักในตัวผลงาน เมื่อทำการปั้นหรือขึ้นรูป ผนวกกับการตกแต่ง การเคลือบและการเผาแล้ว คุณค่าความงามอันเป็นเนื้อแท้แห่งวัสดุที่หลอมรวมกับความคิดสร้างสรรค์หรือบังเกิด ดินจากแต่ละแหล่งมีความแตกต่างกัน ทั้งโครงสร้างและองค์ประกอบ เมื่อผ่านการเผาแล้วจะเกิดความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความหยาบละเอียดตลอดจนสีของเนื้อดิน สิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนผิวพรรณของแต่ละบุคคลที่สามารถแยกย่อยได้อย่างเหลือคณานับ ใครจะชื่นชอบสีผิวลักษณะไหนก็เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล

กล่าวคือ บางคนอาจจะชอบเนื้อดินที่ขาวเนียน พอร์ซเลน (Porcelain) ดูแล้วรู้สึกสะอาดเบา น่าถนอม แต่บางคนอาจจะชอบสีที่เข้มเนื้อหยาบ เทอราคอตตา (Terracotta) สัมผัส

แล้วได้ความรู้สึกหนักแน่นและบึกบึน ซึ่งตรงนี้ไม่ยุติอะไรดีกว่ากัน แต่จะขอแนะนำเพียงว่าการพิจารณาเนื้อดินนั้น สามารถดูได้จากส่วนที่พ้นจากการปิดบังของเคลือบหรือส่วนฐานของชิ้นงาน การที่ได้สังเกตเปรียบเทียบข้อแตกต่างของเนื้อดินแต่ละชนิดบ่อยครั้งจะทำให้สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง จึงกลายเป็นความเข้าใจและความซาบซึ้งในความงามจากดินที่ชอบได้

มีข้อสังเกตว่าผลงานที่ดินนั้น ต้องแสดงความเป็นธรรมชาติของดินได้อย่างเด่นชัดไม่ว่าจะเป็นรูปทรง สีผิว เพราะดินสามารถเก็บซักร่องรอยต่างๆไม่ว่าจะเป็นการขึ้นรูป การตกแต่งตลอดจนการเผา ไว้บนพื้นผิวได้อย่างชัดเจน ยกที่วัสดุอื่นๆ จะสามารถสะท้อนออกมาได้เหมือนนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ศิลปินบางท่านนิยมที่จะใช้จากแหล่งธรรมชาติ มาสร้างสรรค์ผลงานโดยไม่ผสมกับดินแหล่งอื่น นัยว่าเพื่อรักษาหรือแสดงเอกลักษณ์ของดิน

จากแหล่งที่นำมาใช้ให้โดดเด่นซึ่งในบ้านเรายังไม่ให้ความสำคัญในจุดนี้มากนัก

ความงามจากเคลือบและการตกแต่ง (Glaze Decoration)

ถ้าเนื้อดินเปรียบเสมือนผิวพรรณ เคลือบก็เปรียบเสมือนอาภรณ์ที่ห่อหุ้มความบรรเจิดเพริศพรายในสีและลักษณะผิวที่หลากหลายของเคลือบ เมื่อผนวกกับความตกแต่งตลอดจนการขั้บเน้นจากสีของดิน ถ้าเป็นไปอย่างเหมาะสมลงตัวความงามจากเคลือบก็ยิ่งโดดเด่น การรับรู้ความงามจากเคลือบและการตกแต่งนั้นเป็นสิ่งที่ท้าทาย และดึงดูดความสนใจเพราะบางครั้งจากผลงานที่งดงามภายหลังการเผาก็ชวนให้คิดติดตามว่าผลงานนั้นตกแต่งด้วยเทคนิคใด เหมาะสมและตรงกับจุดมุ่งหมายหรือไม่พื้นที่มันวาวเกิดจากเคลือบโดยเจตนาหรือเกิดจากปฏิกิริยาการเผาตามธรรมชาติ

ความงามจากการเผา (Form)

กระบวนการของเครื่องปั้นดินเผาชิ้นนั้น ต้องอาศัยความร้อนหรือการเผาเพื่อแปรเปลี่ยนสภาพวัตถุดิบให้สำเร็จเป็นผลงาน องค์ประกอบการเผาชิ้นนั้นต้องสอดคล้องกับธรรมชาติของดินและเคลือบโดยครอบคลุมถึงระดับของอุณหภูมิ บรรยากาศในการวางเผา รวมถึงตำแหน่งในการวางชิ้นงานภายในเตาและการทิ้งร่องรอยจากการเผา อันเป็นการจัดที่ต้องอาศัยประสบการณ์ร่วมกับธรรมชาติของความร้อนอย่างเหมาะสม จึงจะบรรลุถึงเป้าหมายแห่งความงามได้อย่างสมบูรณ์แบบ ช่วงระยะเวลาสั้นๆ ณ ระดับอุณหภูมิที่ส่งผลให้เคลือบสุกตัว จะส่งผลให้เคลือบงดงามตามเจตนา ถ้าอุณหภูมิต่ำกว่าจุดที่ต้องการเคลือบก็ไม่สมบูรณ์ความงามก็ไม่บังเกิดแต่กลับกัน ถ้าอุณหภูมิสูงเกินจุดที่ต้องการ การยุบตัวของดิน การไหลของเคลือบที่เกินความต้องการก็เป็นความล้มเหลวเช่นกัน

ความงามจากลักษณะผิว (Texture)

ลักษณะผิวหมายถึงลักษณะภายนอกของวัตถุที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ เครื่องปั้นดินเผาทุกประเภทไม่ว่าจะอยู่รูปแบบของงานศิลปะ หรือภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ล้วนมีพื้นผิวของผลงานที่ต่างกันออกไป ความแตกต่างของลักษณะผิวอาจอาจเกิดขึ้นจากเนื้อดิน หรือจากลักษณะของเคลือบตลอดจนร่องรอยจากการขึ้นรูปที่น่าสนใจคือ ลักษณะผิวบางประเภทเกิดจากความตั้งใจสร้างขึ้นด้วยเทคนิคต่างๆ เช่นการขูดขีด บีบ กัด หรือตีด้วยวัสดุต่างผิวให้เกิดริ้วรอบขึ้นบนพื้นผิว เพราะดินเป็นวัสดุที่มีธรรมชาติในการเก็บซัปร่องรอยหรือรายละเอียดได้อย่างเด็ดชัดในหลายสถานะ อาทิเช่น ในสถานะดินเหนียว สภาวะหมาดตัว หรือขณะแห้งแล้ว ในสถานะต่างๆเหล่านี้ สำหรับ ผู้มีประสบการณ์ย่อมสามารถที่จะสร้างลักษณะผิวให้เกิดขึ้นได้ในลักษณะต่างๆ

เช่น ลักษณะผิวหยาบ-ละเอียดเรียบเนียน หรือขรุขระ ก่อให้เกิดการเน้นจากความแตกต่างของพื้นผิวได้อย่างชัดเจน หรือกลับกันบางกรณีลักษณะผิวยังสามารถเข้าซ้าให้เกิดการผสมกลมกลืนของพื้นผิวแต่ละส่วนได้อย่างแนบเนียน

ความแตกต่างของลักษณะผิวชิ้นงาน มีลักษณะที่หยาบด้าน ให้ความรู้สึกถึงดินที่ผ่านกระบวนการทางการเผา ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ที่ผู้ศึกษาตั้งไว้ในเบื้องต้นให้พื้นผิวของชิ้นงานเปรียบเสมือนผิวพรรณของมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตแต่ละช่วงอายุ

จากอดีตการออกแบบเครื่องปั้นดินเผาอาจจะมองกันว่าลักษณะผิวจะมีคุณค่าต่ออารมณ์หรือความรู้สึกเป็นประเด็นหลัก แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าลักษณะผิวยังมีผลต่อหน้าที่ใช้สอยอย่างกว้างขวาง อาทิเช่น การทำผิวกระเบื้องพื้นให้มีความหยาบในระดับหนึ่งเพื่อป้องกันการลื่น หรือการทำผิวของสุขภัณฑ์ให้เรียบมัน เพื่ออำนวยความสะดวก ซึ่งแต่ละระดับของความแตกต่างของผิว จะส่งผลต่อหน้าที่ได้อย่างหลากหลายตามวัตถุประสงค์ และดังที่กล่าวแล้วในเบื้องต้นว่าลักษณะผิวนั้นสามารถรับรู้ได้ทั้งการมองเห็นและสัมผัส ฉะนั้นการเลือกใช้หรือขึ้นชมผลงานเครื่องปั้นดินเผาจึงต้องคำนึงถึงลักษณะผิวอยู่เสมอ เพราะสัมผัสใดๆ ถ้าเป็นได้ตั้งใจหวังหรือตรงกับพื้นฐานที่ชื่นชอบ หรือ เป็นสุขได้ทุกครั้งเมื่อยามจับต้องหรือให้งาน

ภาพตัวอย่างชิ้นงานที่ผ่านการเผารมควัน

ความงามจากการสัมผัส (Tactile Quality)

เครื่องปั้นดินเผาจัดเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง โดยทั่วไปเมื่อเรากล่าวถึงผลงานทางศิลปะที่อยู่ในรูปวัตถุ ส่วนใหญ่จะคิดถึงการรับรู้ถึงคุณค่าของผลงานในแง่จากการมองเห็น หรือทัศนศิลป์ (Visual Arts) ความเข้าใจหรือความรู้สึกเช่นนี้ ก็รวมไปถึงผลงานเครื่องปั้นดินเผาไปโดยปริยาย โดยลึมนึกถึงการสัมผัส อันเป็นช่องทางการรับรู้จากการสัมผัสทางผิวหนัง และการรับรู้จากการสัมผัสสามารถสื่อได้ถึงความนุ่มนวล ความแข็ง ความละเอียด-หยาบ ความชื้นและความแห้ง

การเรียนรู้จากการสัมผัสเหล่านี้ ก่อให้เกิดความรู้สึกในแต่ละสภาวะได้อย่างหลากหลาย และจากนั้นประสบการณ์ ความเคยชิน หรือรสนิยมของแต่ละบุคคลจะบ่งบอกกับตัวเราเองว่า ดีหรือไม่ดีชอบหรือไม่ชอบ ถ้ารู้สึกว่ามีดี หรือชอบก็จะเป็นสุข เมื่อยามสัมผัสโดยปริยาย ความรู้สึกจากการสัมผัสนั้นเกิดขึ้นได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะจากธรรมชาติรอบตัว หรือสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยน้ามือนมนุษย์ และโดยสากลก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ความรู้สึกจากการสัมผัสนั้น เป็นความงามอีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งสอดประสานไปกับการรับรู้ทางอื่นไม่ว่าจะเป็นการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น และการลิ้มรส ได้อย่างแนบเนียน

ฉะนั้นถ้ามีโอกาสได้สัมผัสกับเครื่องปั้นดินเผาแต่ละประเภท โดยการจับต้องด้วยมือ หรือการจรรตริมฝีปากกับขอบภาชนะ ไปจนแม้กระทั่งผ้าเท้าที่สัมผัสกับพื้นผิวจากผลิตภัณฑ์ประเภทกระเบื้องพื้นก็ดี ถ้าพื้นผิวของสิ่งที่สัมผัส ตอบสนองความรู้สึกของท่านได้อย่างเหมาะสมลงตัว ก็จะเกิดความพึงพอใจหรือเป็นสุข นั้นหมายความว่าผลงานนั้นมีคุณค่าต่อการสัมผัสของท่าน และตัวท่านเองก็จะเป็นอีกผู้หนึ่งที่รู้ซึ่งในความงาม ณ จุดนี้

คำตอบเกี่ยวกับความงามของเครื่องปั้นดินเผาในทางสุนทรียศาสตร์จึงเป็นคำตอบที่ถือเป็นมาตรฐานในการตอบปัญหาของความงามทั้งหมดส่วนปัญหาความงามในปรัชญาศิลปะเป็นการค้นหานิยามของความงามในทางศิลปะ เช่น ความงามเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการเป็นศิลปะหรือไม่ ถ้าศิลปะอาจจะงามหรือไม่งามก็ได้ ความงามจึงไม่ใช่เกณฑ์ที่ดีที่สุดในการตัดสินความเป็นศิลปะ ต้องมีเกณฑ์อื่นที่ดีกว่า และคำถามนี้สำคัญมากสำหรับศิลปะเพราะนำมาซึ่งความสงสัยที่ว่าเกณฑ์อันนั้นคืออะไร และหากไม่มีเกณฑ์ใดเลยที่เหมาะสม เราจะสามารถตัดสินลักษณะของศิลปะได้หรือไม่ ถ้าความงามเป็นคุณลักษณะจำเป็นที่ต้องมีอยู่ในศิลปะ ผลงานชิ้นใดที่ถูกสร้างขึ้นโดยปราศจากความงาม เราก็ไม่อาจกล่าวว่ามันเป็นศิลปะได้ ดังนั้นศิลปะจึงเป็นวัตถุที่มีความงามซึ่งถูกสร้างโดยมนุษย์ แล้วศิลปะหรือวัตถุที่งามนั้นจะอธิบายว่าอย่างไร คำตอบของความงามในปรัชญาศิลปะดังที่กล่าวมา เป็นคำตอบที่ค้นหาความงามซึ่งเกี่ยวข้องกับศิลปะ มุ่งอธิบายในขอบเขตของศิลปะเป็นสำคัญ บางคำตอบที่ได้ อาจจะไม่สามารถนำไปอธิบายสิ่งที่ไม่ใช่ศิลปะเช่นวัตถุในธรรมชาติได้และสำหรับ “ศิลปะเครื่องปั้นดินเผา” ซึ่งหากมองในมุมมองในทางสุนทรียศาสตร์นั้น ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆทางด้านการค้นหาความงามเป็นลักษณะอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถให้คำอธิบายอย่างเป็นสากลได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

บรรณานุกรม

- จรรยา โกมูทรตนานนท์ (๒๕๒๒) “ศิลปะวิชาการ” ศิลปะทัศน. กรุงเทพฯ: วารสารวิชาการคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยรังสิต ฉบับที่ ๒ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ , ๕๔-๖๑
- กิริติ บุญเจือ . (๒๕๒๒) ปรัชญาศิลปะ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- หนังสือที่ระลึกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ “ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราข ” ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๒